

ХАКЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

ҮЛЭ-ХАМНАС ТАҔААРЫЛААХ (9 ый түмүгүнэн тыа хаһаайыстыбатыгар үлэ түмүгү)

Быйылгы 2009 сыл улууспуттар тыа хаһаайыстыбатын үлэлэрингэр үчүгүйдик түмүктөнөн эрэр. Бородуускуй-аны огоруу сүрүн салалларыгар--үгүтү ыаһынга, эти огорууга көрдөрүүлэр эриэ-дэхсилэр. Сүөһү аһылыгын бөлүмүкөһүннүгэ сыллаагы былаан аһары толордулуна. Улуустаагы тыа хаһаайыстыбатын управленистиян начальнига Владимир Михайлович Ядрихинский 9 ый түмүгүнэн сүрүн көрдөрүүлэри билһиннээрэр.

ты турута үчүгэй. Сотору убаһаны өлөрүү буоллаһына бу сыһыпара, билээн турар, хамсыага.

Сибинньэни 1689-һу туруорабыт. Ити былырыынны тустаах кэмээрэр 355-нэн албох. Манна чааһынайдары таһынан 8 базовой хаһаайыстыба үлэлээр--Аларга 3 хаһаайыстыба, Мугудайга, Төлөйгө 2, Хотторго уонна Сылан Бэрэһитэр бааллар. Барыта 178 төрүүр сибинньэстэн 1216 орну ыһылыбыт. Ордук үчүгүйдик көрдөрүүлэр "Дьөлөгөй" бааһынай хаһаайыстыба--94 сибинньэни, "Пестряков"--86-ны, "Кыгтай-бан"--47-ни итгэн туруораллар. Бу сыһыпара бастайааннай хамсыа турар. Ити сибинньэ иитиһтэ, сүнньүһүн, биһиги улууска сезоннай характер-даарылтан тахсар. Ол курдук, үгүстэр саас сибинньэ ортун ылан баран күһүн өлөрөллөр. Аны оро сибинньэни биһиги улууспут дьонно эрэ буолбааха атыттар кытта ыһаллар, биһиги дарааһы атын улуустарга ыһабыт.

Көтөрү, сүнньүһүн, куурусаны итэ-бигит 9 ый түмүгүнэн 1689 баар. Ити 2008 сыл тустаах кэмээрэр 355-нэн албох. Көтөрү Чурапчы нэһилиэгэ 154 төбөнөн, Хоттор--82-нэн, Хатылы--45-нэн эгит-лэр. Онгон Аларга 65-нэн, Мугудай--19-нан, Сылан--10-нан аччаттылар.

Үгүт сиртуоскалааһын былаана толорудулан иһэр. 9 ый түмүгүнэн 90646 тонна үгүт туттардыбыт. Сыллаагы квотабыт 88000 тонна. Ожон 264 тоннаан аһардыбыт. Ордук үчүгүйдик: Болугур, Соловьев, Төлөй нэһилиэгэстэрэ үлэлэ-тиһэр. Бу көрдөрүүбүт былырыынныттан

намыһах. Ол биригиниһтөнөн квотага да хаайтарымы баар. Сүөһүнү күһүн иһи-рэйдэрин кытары мөчирэһтэ ыһал-лар. Ити биһир өттүнэн үчүгэй. Ныһрэй кыстыкка үчүгэй туруктаах кийрэр, сүөһү да уйар, тупсар. Итинник ыһаллыбыт сүөһү уолбааха, кыһын эмие ыһаһын соп. Хаалбыт ыйдарга 495 тоннаны эбэн сиртуоткаламыр былаан-наахпыт. Улуус дьаһалтата балаһан ый-ыгар Тыа хаһаайыстыбатын министр-ствоттарыгар эбэн 700 тонна үгүт туттарара квота көрдөспүтэ. Итин атын үгүт ту-тарылы былаанын толорботох улуустар суоттарыгар биһирэһтэхтэр. Бу күннэр-гэ Сыланга "Чурапчы" ТХПК бэйэтин күһүнүн арыы сыарын өрөмүөнүн түмүктөн эрэр. Итиннэ хоту нэһилиэг-тэр--Арыылаах, Кытаанах, Сылан үгүттэрэ кыһыны быһа тутуулар буо-луога. Сайын 21 типовой сайылык үлэлэ-этэ. Ити иһигэр Бахсыга "Киров" бааһынай хаһаайыстыбата (сал. В.В. Ме-стинков), Болтогор "Сиром" (сал. Б. П. Горохов), Кытаанаха "Виктор" (сал. В.Н. Барашкова) сана сайылыгы тутан үлэр көлөрдүлэр. Үгүт тутууга сана тэри-лэбит нэһилиэгэстэрдэри кооперативтар үчүгүйдик үлэлэттилэр.

Эти туттарымы былаан быһылыгын ыһтылар. "Чурапчы" ТХПК тирэх хаһаайыстыбаларын кытары үлэлээр. Сотору маассабай өлөрүү сагаланыар.

Быйыл сайын күн-дьыл табыгаста-ахтык туран бизрэн оттооһун былаанын аһара толордубут. Сыллаагы былаан 32000 тонна эбит буоллаһына, 34188 тон-наны сиртуоткалаабыт. Ардахха

быһыамааха от хаачыстыбата дарааһы үчүгүйдик. Итин таһынан 5000-тан тахса тонна кур оттоохпунт. Ожон кыстыкка сүөһүнү отунан толору хаачыһар кыах баар. Былааныларын 127 бырыһыан то-лорбут Кытаанах, 126 бырыһыаннаах Сылан, 123 бырыһыаннаах Одулуун нэһилиэгэстэрэ ордук үчүгүйдик үлэлэ-тиһэр.

Быйыл 700 гектарга туорахтаах культураны ыһылыбыт. 425 гектартан 293 тоннаны ыһылыбыт. Сорор кормовой-га көспүтэ, 630 гектартан 422 тонна күөх маасса сиртуоткалаһына. 100 тонна сенаж балэмнөөн. Хортускупуу 5 хаһаайыс-тыба 18 гектарга олордубута. "Мындаарайы" ТХПК, Хатылыттан "Көтө-ри" бааһынай хаһаайыстыба, Чурапчы сибинньэһиттэн "Бордунгэ", Сылантан "Тумара", Хотторготтон "Дьөлөгөй" хаһаайыстыбалар барыта 141 тоннаны ыһылар. Хаһылыстаны "Мындаарайы" ТХПК 2,5 гектарга олордон 30 тоннаны хомуйда. Итин таһынан Чурапчы орто оскуолата, Ама орто оскуолата уонна "Адамы" бааһынай хаһаайыстыба 1,5 гектарга кыгтыһан олордубуттара.

Быйылгы кыстыкка 27300 ынах сүөһүнү (итигинэн 9960 манар ынары), 14162 сыһыны, 950 сибинньэни, 8900 көтөрү итгэр былааннаахпыт. Тыа хаһаайыстыбатынан дьараластааһы-ларга үлэһит-хамнаскыт ситһинилээх буоларыгар, сүөһүгүт-аскыт эгиттэ ту-рарыгар баарабын.

Кэлэһтэ А. СЛЕПЦОВ.

Оскуола олобо

СИЯ ИИТИННӨРӨР

ДЬОКУУСКАЙ. Алтынны 7 күнүгэр, Саха Республикатын премьер-министро Егор Борисов ыһылыт муһуһар, "Саханефтегазобь" ААО 2009 сыллаагы үлэтин түмүгэ уонна 2010 сыллаах бы-лаана ырытылыһына. Саха сирин биһир бөдөҥ, нефть уонна газ ко-мпаниятын барыһа 49 млн. солкуобайга тэһнээрэ сабадаланар дьон Саха информационай агентство "Саханефтегазобь" ААО гене-ральнай директорга Игорь Никитин иһитиннэрэ. Муһуһах кыгты-лаахтара навигация түмүктэниһтин, компания финансовой была-нын, поставщиктарга уонна банковской структураларга төлөбүр, "Дь.УоКХ" ГУП, "Якутэнерго" АК ААО, "Сахазерго" ААО тэри-лэлэри кытта үлэ ситүү уонна дебиторская иһе болтуруостары ырыттылар. Бу болтуруостарга сыллаагы түмүк, ахсааныныһылар, правительство-боссэдэсталин Егор Борисов уонна республика Президент Игнатий Штыров, сыһан ахсын ыһтылар муһуһар көрүлүһэр.

МОСКВА. Алтынны 9 күнүгэр, бүтүн Россиятаагы быһастааха кыһыгэр "Көмүс күһүн" дьон агропромышленной быһастааха ары-лыһа. Быһастааха экспедицияларыгар, Саха сирин стейд дьонун иһитиннэрэ ыһа. Олохтоох тыа хаһаайыстыбатын огорон таһаарач-чыларын бородуускуйата дьон иһитиннэрин тарта. Москва куоракка, Саха Республикатын аатыттан, вице-премьер А. Степанов салайа-аччылаах делегация баран кыттыһа. Саха сирин биһилиһинээр официальной састаапта Ил Түмэн боссэдэстэлэ Виталий Басы-гыков, тыа хаһаайыстыбатын министрин эл. Степан Оксипов, улу-ус баһылыктара, Минселахотт отраслевой департаменттарын салай-ааччылар көрдүлэр.

Саха сирин экспозицията, олохтоох таһаары огорон таһаарач-чылар бородуускуйаларын эрэ буһуһаһа, саха калыктын толору арыһан көрдөрө. Ожон, быһастааха кэлбит дьон иһитиннэрин тарта.

ДЬОКУУСКАЙ. Муһуһалынай быһаардар түмүктэниһэр, мантан салгыи сана быһаардарга бөлэмнээбит дьон, пресс-конфе-ренцияга СР БКК боссэдэстэлэ Анастасий Кривошанин иһитин-нэрэ 2010 с муус устар 14 күнүгэр 23 улууска уонна куоракка быһа-бар ыһтылыһа. "Жатай" куораттаагы уоксурсука уонна 9 муницип-палнай тэриһин нэһилиэгэстэрин баһылыгы талыа быһаарга бу-олуога. Олохтоох салайыһаы 93 быһаарданар органиһтар депутат-тар талыһыахтара. Политический партиялар олохтоох отделеһи-лара, бөйгөлөрүн кандидаттарын баһылык уонна депутат поһугар туруоралларыгар кыах бөриһтэ.

ТИНСИИ. Булун улуусун баһылыгын уураарыһан, таһыны ко-ралаһаһаһаһын үлэһтэ сагалана. Ол иһигэр, ГУП, МУП салайа-аччыларын уонна редовой общиналар зоометеринарий тэрээһи-нэригэр уонна таба ахсаанын чахчылаахтык аарыта эһиритинэс үрдэтиһинэ. "Приморская" ГУП (Найба сибинньэстэ) алтынны ый 10-16 күннэригэр, "Борон" ГУП (Намы сибинньэстэ) - алтынны 10-20 уонна "Булун" МУП (Күһүр сибинньэстэ) - алтынны 9-25 күннэригэр таба ахсаанын аарыта соруудаһаһаһа.

ИСТИН КӨРСҮҮҮ

Учуутал! Санаан көрдөхкө, биһиги киһи буо-ларбыт туһугар учууталтан ордук элбэх сыратын биһирбит, өйүн-күүһүн, сүрөһин сылааһын төлөбүрө суол толук уурбут киһи суох. Үөрөнөт-чч олоххо суолун-иһин булунарлар учуутал эрэ быһаарыһаах сабыдыалы огорор.

Алтынны ый бастагы аһарыгар Учуутал күнү бэлэһэмэһтэ. Бу бэлэ даатаны биһиги кы-лаас эмие олус истинник бэлэһэтэһит. Ол кур-дук, Сылан нэһилиэгин ытык-мааны кырдыаһа, оскуолага ор кэмнэ оро туһа дьон үлэлэһит вете-ран учуутал Мария Семеновна Посельская кэлэн, кылаас чааһын убаастабыллаах ыалдыта буол-ла.

Истин көрсүһүүтэ Мария Семеновна олоһун, итиннэ үлэлэһит-хамсааһыт сылларын туһунан кэпсэһүн сагаллаһыта. Киһи 3-с кылаасан по-нуерга көрбүт. Киһи бочуоттаах сыннааланта тахсыар дьэри интернаттан, оскуоланан үлэлэ-бит. Ол кэмнэ бөһдүрүннүн күн манан фарук, кулаа былааччыһа, сөгөн атын күнүгэ барыта хара талас көтөр эһиттэр. Кыһын учуутал үөрөһү бүтэрибит, эдэркээн кыһыны Үөһээ-Дьаанты улууспутар үлэр аныһылар. Ол кэмнэ төрөөбүт-үөскэбит Чурапчытын сиритэр кэлэн, оскуола-интернатка 6-с кылаастары үөрөх сырдык эһити-гэр үөрэтэр. Бу үлэлэһит сылларын Мария Се-м

новна олус долгуһан, уйадыһан олорон кэпсэтэ. Ол кэмнэ улуус арахсыһыгар Алексеевский оройуон Таатта улууспутар Игидэй нэһилиэгин огорнай оскуолатыгар, онтон Чымынаайга уһу-аанга сибидиссэһинэн, иһтэччөһүн үлэлэһит. Кэлин Чымынаай арыс кылаастаах оскуолатыгар учууталлары солбуйааччынан, иһтэччөһүн сыдыһыт. 1981 сыллааха Сылан орто оскуо-латыгар интернат сибидиссэһинэн, иһтэччөһүн үлэлэһэн бочуоттаах сыннааланта тахсыбыт.

Киһи үлэлэһит сирдэригэр общественной үлэр аһыһыһаһаһа кыгтыһыт, үлэр үрдүктүк сыаналаһыт уонна "Үлэ ветерана" мэтээлиһин наһарадалаһыһын үгүс элбэх грамоталара туһулуудулар. Быйыл Г.П.Баһарин аатынан Сылан орто оскуолатын педагогической үлэ, тыһыт ветерана, сцена ветерана Егор Никифорович Ма-каров аатынан стипендияны быраатыһаһан, бал-тыһаһан, орлорууһан олохтообуттара бэлэһ сыла.

Көрсүһүү түмүгэр киһи биһиэхэ уол, кыаһ дьон арахсыһаһан, иһтэччөһүн буолуһу дьон баһ саһаһын эһтэ. Бу көрсүһүүттан биһиги кылаас учуутал баар буолан, чахчы да биһигин бааһа-на сыдыар эһиттэ дьон түмүк санаага кэллэбит.

Айта ПРОТОДЬЯКОНОВА,
Манна ПОСЕЛЬСКАЯ,
Сылан орто оскуолатын
6-с кылааһын үөрөнөччүлэрэ.

АНЫ ДА КӨМӨЛӨӨӨ ТУРУН

Көһөрүлүү сыһынан сибээһтэн Д.П.Корюк аатынан спорттивнай интернат-оскуола социаль-най педагогтар В.П.Падрина, Н.Н.Монастырев кырдыаһтарга көмө огороору угуу-субуу теле-фоннуу сыдыһыттар.

Ол иһин, балаһан ыйыт 24 күнүгэр 10 "а" кыла-ас иһтэччөһтэ А.Н.Дьяконова тоһус уолу: Степа Захаровы, Ваня Сивцевы, Эрал Аммосовы, Коля Кузнецовы, Ганя Сыроватский, Коля Павловы, Саша Сидоровы, Валера Григорьевы, Ким Луко-цевы баһыһыһаһан кэлэн, оттук маһын хаһы-тан, саһаһаһаһан, өссө эһит эрбэһ биһирдэр.

Старшая иһтэччөһ Т.Н.Решетникова сорудах биһэр ыһыһыһыгар, социальнай педагогтарга, иһтэччөһ А.Н.Дьяконовага, 10 "а" кылаас уолатта-рыгар хаһыат нөһүү улахан маһталыһын тһэр-дэбит.

Барыһыһыгар чаһын-чэбдик доруобуһаны, үлэһиттэр, үөрэххиттэр, спорка үрдүк ситһиһи-лэри баарабыт!

ЕВЛИНИТИНА, ИРМИХАЙЛОВ,
интернат-оскуола аһыһаһаһыттан
үлэлэһит педагогический үлэ,
тыһыт ветераннара.

А.В.СЕДАЛИЩЕВА,
улуустарды кини балыына
инфекционист-бырааһ.

Хардыы

2009 сыл, Алтынны 15 күнэ. № 40

“Сага олох” ыччакка аналлаах хаһыата

Д.А. Медведев “Иннибит диэки, Россия!” ыстатыйатын дүүллэһини

Чурапчылар күтөөһүт, Саха Республикатын Ыччат политикаһыгар министри солбуйааччы Айхал ГАБЫШЕВ – быдан дыһлар мындааларыгар үс сыл устата сатыылаан дойду оччотооҕу тэбэр сүрөбэр – Санкт-Петербург куоракка тийиэн, мугур ыраахтааҕыга – Екатерина II “Сахалар тустарынан быһааны” бигэргэттэрбит, Уус-Алдан уйгулаах сиригэр төлөннөөх патриота Сэмэн Ардыакыап тымыр сыдыана.

тутулуктаах. Ол иһин да буолуо, билиги өбүтүлөрбүт “аат-суол” диэн тыллары мээһэр дүүрөлөһүннэрбэтэхтэрэ. Чочулаахтаахха, киһи аата олохун суолун сырдатар аналлаах буолан, күүстээх, суолталаах, дириг ис хоһоонноох ааттаннаххына, аартыгы арыллан, чарыхай олоххо сирдир, дыһлан баар хоту барсар, санаа хоту салаллар.

Сахалыы сирэйдээх бука бары сахалыы ааттаннахпытна, “эстэрбит-быстарбыт буолуо” диэн дыаарханыыта суох олуруохтут.

2 – Сахалар тарбахха баттанар уһулуктуулаах филологтук, сытты бөлүһөккүт, мин олус ытыктыыр киһим Виктор Михайлов кытта ай-

951 тыһыынча олохтоох баарыттан үс тыһыынча биир – уон түөрдүттэн отуттар диэри саастаах ыччат, кинилэр ахсааннара 283 тыһыынчага тэннээр, итинтэн тыа сиргэр олохтооҕу – 96 тыһыынча. Онон, мөлүһүнү да кыйбат ахсааннаахпыт быһыытынан, хас биирдийи сүүрбэ киһи түбүгүн, үлэтин толорор курдук дыһаннаахпыт.

Киһи олохтооҕу эрэ ылыкка араасар: сайдыы уонна кэхтии диэннэр. Чөбүк олохтуу тутуулааххына, үчүтэйгэ тиксэрин, оттон куһаҕыны батыстааххына, ол эбэтэр биир баанса пийбэттэн, биир бөппүрүөскэ табахтан сылтаан сайдыы суолуттан ыраахха тэбиллэр. Алардас биир киһи сыһыатыттан бүтүн дойду сайдыыга атахтаныан, омул кэскилэ сарбыллыан сөп.

Республикабыт дьоно сылта 8 миллиард солкуобай харчыны аһы утахха тэбиригтэн, 2 миллиард солкуобайы табахха барырыттан киһи эрэ хомойор. Бу аһыах ахсааннаах омултары эһэр адыһааттаах, тыһа-уһа, саата-саада суох сэрин буоларын хаһан өйдүүх барайыбыт? Бу билиги төрүт аһыт буолбатах эбэт. Улуу омул сыдыаһааннара буоларбыт быһыытынан, уйабытыгар уу киир, алдархай аанныы илигинэ, сөпкө дыһаннаахпыт диэн бигэ эрэллээхпин.

Хас биирдийи үйэ тус-туһунан

ДОСЬЕ

1. 1977 сыл сэттаны 12 күнүгэр Уус-Алдан оройуонун Борогон селинньэтигэр күн сиригэр көрбүтэ.

2. 2000 сыллаахха Турция Республикаһыгар Гази аатынан Анкараттаагы университетке “филолог, тюрколог-тылбаасчыт” идэни баһылаабыта. 2002 сыллаахха эмиэ бу университетке “норуоттар икки ардыларынаагы сыһыаннаһы” идэ дэптамун туттута.

3. Устудьуонтуну кэмпэр 1998-2002 сылларга Турция Республикаһыгар Саха Республикатын Тас дойдуларга, Култуурага, духуобунаска, Ыччат политикаһыгар министрстволарын бэрэстэбиитэллэрин үлэлээбитэ.

4. 2003 сыллаахха МК Аммосов аатынан СГУ саха филологиятын уонна култууратын факультетыгар “филолог, саха тылын уонна литератураһын преподавателэ” үөрэҕи бүтүрбүтэ.

5. 2003 сылтан Саха Республикатын Тас дойдуларга министерствотун судаарыстыбаннай боротуоска салаатын сүрүннүүр специалиһа. 2005 сылтан ити салаа салайааччытынан өрө көтөҕүллүбүтэ, ону кытта дүүрөлөһөн СГУ саха филологиятын уонна култууратын факультетыгар ыстаарсай преподавателлээбитэ.

6. 2006 сыл атырдьах ыйын 28 күнүгэр Саха Республикатын Президентэ 2886 нүөмүрдээх Ыйаарынан Саха Республикатын Президентигэр Дьэи кэргэн уонна оро аймах дьаһалларыгар кэмпитигэр бэрэстэбиитэл солбуйааччынан, 2007 сыл муус устар 13 күнүгэр Саха Республикаһын Президентэ 251 нүөмүрдээх Ыйаарынан Саха Республикатын Ыччат политикаһыгар министри солбуйааччынан аһаабыта.

7. “Саха Республикатын Ыччат политикаһыгар туйгуна”, “Уус-Алдан оройуонун социальнай-экономическай сайдыытыгар кылаатын иһин” бөлүһүлэһин наҕараадылаабыта. Чурапчы улуусун Аларар нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕо.

8. Билигин Россиякай Федерация Президентин иһинан Россиятаагы судаарыстыбаннай сулууска Академиятыгар “национальнай экономика” идэ истээччи. “Биир ныгыт Россия” баартыһа Саха сиринээри салаатын политехтэтин чилиэнэ.

өйдөбүлэ иттиэхтээхтэ. Атын судаарыстыба дьоно күн тахсыарыттан киирэр диэри өрө мөхсөр. Дойдубутун чэчири чэлгитер, атын таһымага таһаар эһиэтиннэни кэли омулгарга сэлэһинээбиксэ, тус бэйэбит сүүрэхтээхпит. Кэмигэр сөпкө дыһаамаатахпытна, кэнибиттэн кэлэр көлүөнэ билигин бырастыы гынаа суоҕа.

Глобализация күүстээхтэри – күүһүрдэр, мөлхөхтөрү – мөлхөтөр аналлаах. Ол иһин билиги, аһы кэм ыччата, ой-санаа, эт-хаан, билии-көрүү өттүнэн эргиччи күүстээх, үрдүк таһымаах буолуохтаахпыт.

Николай КРИВОШАПКИН,
Дьокуускай.

Валерий СТЕФАНСКАЯ хаартыска түһүрбүтэ.

АЙХАЛ ГАБЫШЕВКА ҮС ЫЙЫТЫ

1 – Айхал Иванович, мин Эһигин дьыг патриот киһи быһыытынан уруу-уруу көрбүтүм ыраатта. Ол туһунан “Бичик” кинигэ кыһатыгар бэчээт-тэмнэт “Эргиччи эриэксэ эдэр саас” кинигэбэр бэчээтээн турабын. Урут маннаагы хаһыаттарга саха ыччатыгар дириг ис хоһоонноох айымньыларын бэчээттэтэргин өйдүүбүн. “Аһыттаах аһыс” хоһоонутун оскулаһаарга өрө аймах нойосуус үөрэтэрэ кэрэхсэбиллээх. Университеттэригэр преподавателлэрэ Турция сурунаалларыгар Сахабыт сиригэр туһунан киһи эрэ болдоомтотун тардар ыстатыйалары таһаартарарын туһунан өрүү билирин кэпсэтиһэр. Эһи долойдор “билиги, сахалар” диэн улаҕалаах өйдөбүл дьэиэхтээх олохсуйа сыдыарын аатын да кэрэһэллэр. Ол туһунан быһаара түстэхпинэ...

– Мин аһым – ураанхай омота буоларбынан кизин туттуум тыһынаах туохтута. Оро эрдэхпиттэн сахалар уу сахалыы ааттаннахтарын баҕарар эһим. Тыл үөрэхтээри буоламмын, аат киһини Үрдүк Айыылары кытта ситимниһин, олохтун быһаһын тухары күүс-көмө буоларын туһунан анаары-ым минигин өккө үрдүккэ кынаттаан, дьыг сахалыы ааттанар туһунан саргылаах санаага тиздирбигэ.

Айхал – бу саха дьоно өрөгүйдөөх күүмүтүгэр туттар “уруй-айхал” тыл-быт сорруто. Ону сэртэ, айар-тутар дьоһуру, айылаттан айдарыһы, өбүтү төрүт үгэстэрин сөргүтүүнү, кэлэр көлүөнэҕэ сананы саһыны кэрэһэллэр өйдөбүллээх тыл.

Билигин олох киһи аатыттан быһааччы

ах атан эйэргээр олус иттириһинэй буолааччы. Киһи мээһэ биирдэ уот харааха: “Ыччат тус өйүнэн буолбакка, атын омул билиэхэ хаһан да ханыыта суох идеологиятын баһылар”, – диэбитэ. Эһи бу туһунан эмиэ ырааһаан эрдэбинг...

– Эдэр саас диэн, – мин санаабар, кэскил туһулар күүһү-уоҕу эһинэр, билиини-көрүүнү ханатар, куту-сүрү бөрүгөтөр дьыһи кэрэ кэм. Саха дьоно буоларбыт быһыытынан, ыал буолан, оро төрөтөн, саханы саха дэтэр курдук олохторго хас биирдийи ыччачыт кыһаллыахтаах. Саха ыччата хорсун санаалаах буолуохтаах. Онук киһи, биллэн турар, үчүтэй өрүтэ үгүс. Куттас киһи сымьааччы буолар, албыны-кадьыны өрө тутар буолла да, таннарыахсыт буолар. Иһинэ гынан, ыччачыт хаһан баҕарар, хаһа да сырыттар, омулун үрдүк аатын түһэн биирбэксэ, ыгыс үрдүгэр тутуохтаах.

Сайдыы тэтимэ, туох да диэбит иһин, биир үксүн ыччаттан тутулуктаах. Хас биирдийи ыччат тус бэйэтигэр күүскэ эрмизэхтээх уонна күнүгэ “нэһилиэһим, улуусум, дойдум, омул-гум туһа” диэн санаанан салайтаран үтүөнү-үчүтэйи үксэтэхтээх, ситиһин сирдэтиһиннэхтээх, тускул туһулар олох эройин-мунун дуулуурдаахтык тулуйуохтаах. Этарга дьымы, туус аһыгытын-һуулуунун амсайбакка сыдыан, саахар миннигэһин хайдах да билбэтиһин.

Сылларга тыһынан ойуулаатаахха, Индия судаарыстыбатын саа сирин уоту таһаан сытар республикабыт 34 улуусун үрдүнэн 658 нэһилиэстээх

кыһалдылаах буолар эбит. Ону кэмигэр кыһалдылааххына, ол кыһалды кэлэр көлүөнэҕэ көһөр кутталлаах. Ыччат быһаарылаах, – быһаарылаах, быһыык кэмигэ бүтэн, саһан хаалара сатамат. Омулут сүүрүһэр, кизин туттар, ытыктыыр өйдөбүллэригэр дурда-хаһа буоларга куруутун бэлэм буолуохтаах.

3 – Айхал Иванович, олоххо филологскайдык сыһыаннаһарын хас тылыг-өһүг таайтарар. Эһи эдэр киһи диэтэххэ, көрүүлэригэр уобарастаан, сизилээн-кутуруктаан үлэстээгин. Киһи эрэ аһыһар дуоһуйар. Бу Эһи хаһан эрэ: “Олох олонхохо холуубун”, – диэбиксин ситээн-хоторон биирэр. Ол эрээри, Глобализация өтөн кииринтигэр төрүт өйүнэн-санаанан эрэ мунгурданыы тутар буолбатах дуо? Кэм уларыһыытыгар сөп түбэһин эмиэ сыһан-арыһан аһыһар, – диэччи үтүмэн ээ...

– Ыччат “киһи – санаа кулута”, “киһи киһинэн олохтор”, “баары барытын харыстааһын” диэн бэйэ-бэйэлэрин кытта быстыспат өйдөбүллэри умнуо суохтаах.

Бу олоххо туохтаагар да модун күүс киһи санаата буолар. XXI-с үйэ сахалара, олоххобуттар хоһуйуларын курдук, тулуурбутун хаһан да булгурутуо, ырабытын хаһан да ыһыктыа суохтаахпыт, сахалыы толкуйдуурбутун сытырхатан, саха буоларбытынан кизин туттарбытын күүһүрдэн биэриэхтээхпит. Оһукай-бытыгар курдук, иһин-илибиттэн ылсан түмсүөхтээхпит.

Ыччаты үлэһэн дьоллоһуу диэн

Автор сургууль эгчилэр санга
редакция позициялар халдын сеп
түбэлэр буулбатат. Сургууль
иймеллэр чакчылор
күрөөктөөктөрүлөр эгилет-еон
автор тус байла сун.